

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Exetasis Testimoniorvm, Qvae Martinus Bucerus ex
Sanctis Patribus, non sanctè edidit**

Gardiner, Stephen

Lovanii, 1554

Gregorius Nazianzenus oratione 30 Bilibaldo interprete.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29410

nemo intrens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno cœlorum. Qui igitur, fortiori studio intenderat: retrò cõuincitur respicere, si relictis ampliorib⁹ bonis ad minima retorquetur.

Gregorius Nazianzenus oratione 30

Bilibaldo interprete.

*Hæc legat
Bucerus.*

*Datur hiis
qui volunt
& assentiuntur.*

Non omnes, inquit, sermonē hunc capiunt, sed Nii quibus datum est: quum audis datū esse, nihil hæreticum patiaris, néve naturas inducas, siue terrestres, siue spirituales, vel medias: sunt enim quidam adeò malè affecti vt arbitrentur quosdam, omnino naturę esse periturę: alios autem saluandę: nonnullos verò ita habere, sicut eos liberum arbitrium, vel ad melius, vel ad deterius impellit, aliumque alio plùs minùsve idoneum esse, id & ego accipio, non tamen aptitudinem ad perfectionem sufficere puto: cogitationem verò esse quæ illam infestet, vt natura ad opus progrediatur, quemadmodum & lapis Pyrites, ferro malleatus, ferrum fit: quum verò audis, quibus datum est, adde datum quidem iis qui volunt, & qui assentiuntur. Etenim quum audis, non volentis neque currentis, sed miserentis Dei, tibi consulo vt sermonem hunc acceptes: quoniam enim nonnulli sunt, qui ob iustitiam propriam tam magnificè sentiunt, vt totum sibiipsis acceptum referant, ac nihil factori & instructori, bonorumque tribuant largitori, hos sermo hïc docet, quòd & bonum velle, diuino indigeat auxilio, seu potius eligere
utilia,

utilia, diuinum quid & clementiæ suæ donum existat: quod enim saluamur partim è nobis, partim à Deo esse oportet, propterea inquit. Non volentis, hoc est, non solum volentis, nec currentis, sed & Dei miserentis: deinde quoniam velle à Deo est, meritò totum acceptum fertur Deo: quantumcunque igitur cucurreris, quantumcunque certaueris, indigebis eo qui coronam præbet: Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborant qui ædificant eam. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Vide Lector, summum in causa consensum patrum, qui patres ab ea me molestia liberant, ne Bucero meam conscientiam, toties cum contumelia appellanti, cogar respondere. Non se iactat Vintonien. patronum, nec se ingerit rei minus necessaria, nedum operam pollicetur, haud desideratam. Datas occasiones amplexus sum, quod etiam nunc facio, vt te Goliath Philistæum, me inter ceteros, sine causa contemnentem, & causas monomachiae proponentem gloriabundæ, veritatis fiducia fretus, ne dubitarem adoriri, & contorto vehementius brachio, *† ευδολογία* tuam petere, animo bono & cōstanti, quò ferirem acrius. Cùmque iam aliquot annos tacueris, quasi cessim fugisses, nunc nouis mendaciis instructus, & tanquam collecto spiritu, pugnam instauras, quam ego non fugio. Itaque quod hæctenus feci, in iis tuis quæ iam recensui, vt qualia ea sint, Lector intelligat, mutata in progressu animi sententia,

cōtrā q̄ in initio statuerā, videlicet ne nimiū verbosa
 disputatio foret: hoc ampli⁹, cætera quęq; tua attingā
 obiter, ne quid Lector desideret prætermiſſū. Sic enī
 cogitabā primū, detectis in hoc impudenti, tā mani-
 festis mēdacijs, quod in excutienda fide testiū, facere
 facilè, cætera contēnerē quæ à Bucero dicerentur, in
 homine videlicet vanitatis cōuictō, negligēda. Nunc
 verò (vt fit) sententiā muto, & agā tecū quā, p̄posue-
 rā pluribus. Authoribus enim ceteris à te Bucere ci-
 tatis, suā lucē addā, ne tuis in hijs præstigijs fallas Le-
 ctore: deinde quā pro te non faciat, τὸ ἐκτόν, ostendā,
 ne quicquā tibi animæ superesse videatur, quæ non
 spiret mēdacia. Quę duo quū præstitero, et in nōnul-
 lis, quæ mihi impingis, me purgauero, perpetuū mihi
 tecū indicā silentiū, vt Bachiū tibi aliquē quæras, istis
 tuis moribus & versutijs dignum. Sed audiamus τὸ
 ἐκτόν, quod à te stare dicis. Citas ex Paulo hanc sen-
 tentiam: Volo omnes homines esse, sicut me ipsum,
 sed vnusquisq; habet proprium donum ex Deo, hic
 quidem sic, alius sic. In hac tractatione, ita tecum
 agam Bucere, quasi hætenus nemo scripturam esset
 interpretatus, id tantum à te postulans, ne grauer
 præiudicio tui spiritus, qui Spiritum in Ecclesia san-
 ctum, non vni aut alteri addictum, sed Ecclesiæ da-
 tū vniuersæ, orthodoxè amplector & veneror, cuius
 sensui, quatenus tecū meæ cōmentationes nō con-
 sentient, cedo, & eatenus à meipso recedo, nec pru-
 dentia innitor meæ, id quod bonis doctis omnibus
 cupio

Excuitur
 dictū Pauli,
 1. Cor. 7.
 quasi de eo,
 nihil antea
 à patribus
 scriptū fuis-
 set,

cupio esse testatissimū, atq; adeo à me data opera protestatum. Sed aggrediar te cominus, & quæro quid efficit hiis verbis Paulus: Volo oēs esse, sicut meipsum? Num apertè cōplectitur suo voto oēs, nisi si figuram orationis adhibeas, quæ vim dicti eneruet, qd obsecro apertius, quid vberius dici potuisset, si τὸ ἑνὸς sequimur? Paulus τὸν ἀρῆν τῶν ἀκούσασ, quæ nō licet homini loqui: illéne optasset oībus eum vitæ statum, quæ cognouerat cū ratione diuinæ architecture, quā delineat Bucerus, haud conuenire? Volo (inquit) omnes esse, sicut meipsum, fuisse autē eū tū cælibē certū est: at sequitur (inquit, Bucerus) cōtractio iis verbis. Sed vnusquisq; habet ppriū donū ex Deo, hīc quidē sic, alius sic: at verò iis qd aliud quā indicat Paulus, præsentē vitæ statum, qui variis donis cōstet à Deo datis? Qui status Ecclesiæ, vtcunq; modo per hominū imbecillitatē sit varius, si is tamē per Dei puidētīā vniformis esse nō posset, cōcluderes profectò improbū Pauli votū, qd id optaret, quod cū immutabilib⁹ Dei decretis (vt tu interpretaris) nō cōsisteret. Verū enī uerò Pauli votū, in oēs cōceptū, rei quā optauerat, vtilitatē significat: subiecta verò distributio, variū ecclesiæ statū Deo probante, licere euidenter demonstrat, vt eius quod licet, quodq; expediat, cōuenientiam notet, in quo haud corrigit votum Paulus, sed pro hominum imbecillitate, accommodata Dei dona indicat, dum variū varia assequuntur & habēt. Breuiter, Volo oēs esse sicut meipsum, hortātis est: quod sequitur verò,

non

Quàm ine-
ptū & futile
cōmentum
Buceri sit,
quod de Cō-
tractione
somnia, vi-
de Lector.

non exigentis est, quod quidem Bucerus vult esse
contrahentis, quasi diceret, corrigentis & impro-
bantis, quod statim antea dixit, id quod schemate
quodam dicendi, Rhetores interdum faciunt, quò
dicant dilucidius. Obserua Lector in ceteris mecum,
& reperies, quod Bucerus, nouo commento, in hiis
connexionum formis, contrahentis esse dicit, nihil
aliud esse, quàm in posteriori dicto, explicatis, quod
in priori dicto contineretur. Nec vnquam reperies
(schemata Rhetorum semper excipio) in cōnexio-
nibus sententiarum, posteriorem sententiam sic
aduersari priori, vt illam ita contrahat, vt modi eius
naturam immutet, quod Bucerus contendit: illud
dico, vt ex infinito, finitum faciat: aut ex vniuersali,
particulare: sed ad ambiguitatē tollendam, explica-
tionis lux aliqua admoueat, quò clariùs videlicet,
quod priùs est positum, & quo est dictum modo,
s. Cor. 15. sine omni errore intelligatur. Paulus scribit, Omnes
resurgemus, sed non oēs immutabimur. Non con-
trahit resurrectionem, qui discernit effectum? expli-
cat posterius primum, sed dicendi modum nō cor-
rigit, quod esset contrahentis, id est poenitentis prio-
ris dicti, & infinitum ad finitum redigentis. Omnia
z. Cor. 6. licent, sed non omnia expediunt. Num hīc poste-
rior sententia mutat naturam vniuersalis in priori:
vel distinguit potiùs à licito vtile, vt non sit contra-
hentis, sed explicantis, quid sub verbo (licere) con-
tineretur, vel non contineretur verius: aliud enim
licet,

licet, aliud expedit? Dices, non quadrare exempla, cum ex diuersis constet connexio: at ego contendo id esse perpetuum, si quid rectè inferatur cum aduersatiua. Diuus Gregori⁹ tuus testis, cū sic loquitur: Sine culpa ad coniugium veniunt cælibes. Hæc ne tibi videtur infinita locutio? hoc est, nullis particularibus circumscrip^{ta}? opinor. Quod sequitur autem, (Si tamen nondum meliora vouerunt) haud mutat naturam prioris dicti, quin infinitum maneat: sed explicat quos cælibes ipse intelligat, hoc est, non te votarium & tui similes: At istud (explicare) dices, esse cōtrahere, quam contractionem, si ad vagas Lectoris cogitationes referas, vt posteriori sentētia, ad certos aliquos fines redigātur, & terminos ne erretur: haud pugnabo de nomine, quum de re conuenerit: Sinita accipias contractionē vt naturam prioris, posterius immutet, quæ est tua contentio, omnino nego. Neque enim quenquam sanum, directo quidem loquendi schemate, sensum animi sui sic efferre arbitror, vt modum suæ locutionis, eadem ipse textura sententiarū improbet. Ergo ne recedamus ab exemplo, quod & causam attingit, & ex tuo citatur Gregorio. Sine culpa ad coniugium veniunt cælibes, si tamen nondum meliora vouerunt, infinitas prioris sententiæ, posteriori (si tamen) non fit finita, sed partibus cælibum distinctis, quorum alii vouerunt, alii non vouerunt, sic explicata, vt in altera parte, nempe non vouentium, maneat infinitas, quæ in alteram

M vouen-

vouentium videlicet partem non competit, id quod
 posteriori sententia fit dilucidū, quo efficitur, vt le-
 gentis animus contrahatur quidē, & ab immēsa co-
 gitatione, ad alterā partē totius redigatur: sed primæ
 propositionis modo manēte, vt nihilomin⁹ infinita
 habeatur, sed vnius modo partis toti⁹ vniuersi, quod
 genus cū vniuersalia tū indefinita innumera com-
 plectitur Scriptura sacra. At quorsum hæc dixerit ali-
 quis? nimirum, vt eripiā Bucero commentum illud
 futile de contractione, qua vult adiectione postero-
 ris sententiæ, prioris sententiæ naturam immutari, et
 quadam metamorphosi ab vniuersali in particulare,
 aut ab infinita in finitā trāsformari. Dicit Paulus: Bo-
 num est homini, mulierē non tangere, infinita sen-
 tentia quæ in suo modo manet, etiā addita explica-
 tione de maritis, qui in generali nomine hominis
 nō stantes, in maritorum nomen transierunt, & in-
 feriori bono se alligarunt, quibus propter fornicatio-
 nem suas habere vxores, fas est, vt in humili fidelis
 populi gradu saluentur. Bonum est homini, mulierē
 non tangere, melius nimirum & sublime bonum.
 Est & in coniugio inferius bonum ei, qui se sponte
 addixerit matrimonio: infinitas illa solutos comple-
 ctitur, quæ semel est conditio omnium hominum,
 nisi Buceri dementiam approbemus, vt coniugato-
 rum & cælibum populos, ab vtero matris cuiusque
 partis singulos formatos somniemus, tanquam in-
 scrutabili Dei decreto & ineuitabili eō destinatos.

Bonum

Bonum itaque est homini, mulierem non tangere, etiam si marito homini bonum non sit, ne suscepto muneri desit, & vxori sui corporis potestatem auferat, quod ipsi dicauit voluntate sua. Ergo nugatur Bucerus in contractionibus suis, quibus credulæ simplicitati conatur illudere. Citat Pauli dictum: Volo oēs loqui linguis, Et item illud: Volo iuniores viduas nubere, quasi eadē significatione verbi (volo) proferatur hæsententię, atq; ista profertur: Volo oēs esse sicut me ipsum. Quod quàm sit secus, ex ipsa locorū cōsideratione, facile est estimare. Vnius autem atq; eiusdem verbi, aliã atq; aliã significationē ex subiecta materia natã esse, si hæctenus esset incognitum, ex iis locis per Bucerum adductis cognosceretur. Volo enim verbum, alibi optãtis affectum indicat: alibi permittentis: Cùm enī Paulus hortatus esset Corinth. vt emulgentur dona eminentiora, magis autē vt prophetent, ac magnum prophetiæ vsum, ad Ecclesię ædificationem, declarasset, subiecit: Volo omnes vos loqui linguis, quod est permittentis linguarū donum, vtcunque inferiùs prophetia videretur. Minora etenim permittuntur, optantur maiora. Ridiculè verò optamus, quod est minimum, & idē illud permittitur tamē, ne videamur exigere, quod difficulter præstatur, secūdum quæ nihil prohibet. (Volo verbum) ad donū linguarum relatū, permittentis esse, quod si ad prophetiæ donum referas, sit optãtis. Cùm Paulus ad Timotheum scribens, dicat: Volo iuniores

ὁμιωμιὰ
huius verbi
(volo)

1. Cor. 12. &
13.

1. Timoth. 5.

M ii viduas

viduas nubere, ridiculè confert hoc Bucerus, cum eò quod Paulus ait: Volo omnes esse sicut meipsum, quū hic optet, in maiori cælibatus bono, quod exigere nō audet: in illo autem minori nuptiarum bono permittit, quod est infirmitatis. Quæ quum ita sint, hæc tamen confundit Bucerus, vt votum in maiori bono, ab Apostolo conceptum, disertis verbis, per *ὁ μὲν ὁμιλεῖ* verbi (volo) ideo videatur, per absurdum quod in inferiori matrimonii bono, eadem loquendi forma Paulus sit vsus: volo iuniores viduas nubere, dum ea locutione matrimoniū permetteret, quum tamē aliud optādo, aliud pmittēdo, in vtrifq; nos velle, & intelligi et dici, nihil phibeat, sed ita tractat *τὸ ἐπιτόμιον* Bucerus, qui acerrim⁹ verbi defensor, haberi postulat. Urget rursus Bucerus, quòd dicitur apud Paulū: Volo omnes prophetare, quod donū, etiāsi omnibus optet Paulus, nihilò magis, omnibus à Deo dari, inferemus: aut esse eundē Deum, acceptorē personarum, quod tamē in dono cælibatus fieri, vi similis locutionis, ego cōcluseram dicendum. Hic quū nō nesciat Bucerus, aliud esse offerre omnibus, quod est, claudere benignitatem nemini, aliud omnibus dare, quod sine accipiente non fit, ita miscet ista tamen, quasi nihil videat esse discriminis. Rectè posuit in ea parte, peccatum Augustinus, quæ non sit, non subsistat, careat essentia, nihil sit, vt ne esse quidem peccatum putetur. Est ab vno Deo, quicquid est, & sine ipso tamen factum est nihil, hoc est, pecca-

Super Ioan.
tractatu 1.

peccatum, quia non est, sic enim & legit & interpretatur Augustinus: Et sequitur, quod autem ab ipso factum est, vita erat, quum peccatum omnino sit mors. In Deo ergo viuimus, mouemur & sumus, nec habemus quicquã quod nõ acceperimus. Non ergo eandem de Deo rationem inire licet, quam de fortuna scripsit quidam, vtramque vt paginam faciat, conditionis nostræ. Enimuerò quæ habemus, quæ possidemus, quæ nostra sunt propria, illa, vni Deo omnia feramus accepta. At verò nostras in virtutibus inopias, in donis paupertates, item ignorantias, cæcitates, lapsus, fragilitates, imbecillitates, & quicquid præterea priuationis & carentiæ sit, denique peccata, in quibus à Deo deficimus, nostræ miseriæ expensã ferantur, nec Deo quasi non dederit, impiè imputentur: sed nostræ conditioni, cui à latenti, sed iustissima Dei misericordia, non dantur quæ non habemus, neque tamẽ ea id interpretatione dictum sit, quasi immensa illa benignitas, quæ non aliter ac sol exposita sit omnibus, quibusdam se contraxerit, & sic facta angustior, quod murmur est impiorum: sed quòd iusta licet occulta ratione, is qui non habet, non sit affecutus. Quod eousque valere arbitror, vt duobus, pari voluntate, pari studio, labore pari, pietate non dissimili, naturæ dotibus ex æquo præditis, & sub vno eodémque præceptore, similiter in vtrumque affecto literarum studio incumbentibus, si alter doctus euaserit, alter secus:

M iii

alteri

Quæ habemus, omnia Deo, quæ nõ habemus, nostræ conditioni imputanda, quàmuis ratio sæpe lateat.

alteri Deum dedisse dicamus scientiæ donum, quod adfit: non item negasse alteri, quod absit. Nempe enim qui habet, à Deo habet, vt dator glorificetur. Qui non habet autem, vtcunque se hominum iudicio probare conetur, quo se à culpa vindicet, quò minus quid habeat: haud efficiet tamen, vt similiter quod non sit illi, quod non habeat, & quo careat, à Deo item id sit, quemadmodum habere ea quæ prætereà habeat, cui in specie proposita, exempli causa, attribuimus plurima. Cuius rei imago in lumine solis cernitur, quum eius interuentu, visus sit efficax, qui multis interim ex causis, suo in multis vicio extinguitur. Neque quicquam prohibet, offerre se lumen solis omnibus, quod ipsum tamē plurimi, suo videlicet morbo cæci, nō participēt omnino. Quæ (malū) igitur phrenesis hunc hominem exagitat, vt Deum, si non authorem mali (quod non audet aperte, etiamsi obliquè id molitur) inopiæ certè ingenii, ineptiarum nostrarum omnium, ignorantiarū omnium, omnium defectuum causam, putet, quā in vnū eū ideo censeat referendā, quia donum non dedit: quia eiusmodi homines, in vtero matris formādos, sibi suscepit, ad aliquē vsum in hac orbis machina necessarium, cuius eundē creatorem, opificem & moderatorem verè agnosci-mus, piè colimus & veneramur. Sic enim scribit aperte Bucerus, facere Deum non solūm, vt quæ non sunt, sint: sed & vt ita sint: cuius verbi proprietatem

tatem (vt ita sint) si sequeretur, videlicet vt si viuat homo, in Deo viuat: si adsit præterea quidpiã, quod rectè adesse dicatur, id cum Deo nobis adsit, & à Deo, non repugnabo: Sin verò quum absit, & desit quidpiam, ita iam esse hominem, cum illis defectibus, & ita Dei articulis formatum in vtero hominè eiusmodi, id vt fateamur, si petat, mens in Deum pia haud potest cōcedere, vt quemadmodum perfectionū causas, sic defectuum occasiones tribuamus Deo. Quam de Deo persuasionem, solidioris iudicii ethnicis, (à quibus tamen testimonium Bucerus petit) haud fuisse probatam, multis in eam rem argumentis potest doceri. Naturæ plurimùm tribuerunt quidã, quam, haud vnquam temere, in aliquo tam efficacem censuerunt, quin si minùs euelli funditus & extirpari, eius tamen prauitatem corrigi certè & emendari educatione, institutione, eruditione, putarent. Itaq; Zopyrũ Physiognomũ (quod est apud Ciceronem) ingenua de se confessione subleuauit Socrates: quẽ cum Zopyrus ex aspectu coniecturã faciens, hominem bardum, stupidum, & ingenii petulãtis iudicauerat, iridente id Alcibiade, & ceteris, qui Socratis tum integritatem, tum sapientiam reipsa compertam & cognitam habebant, humanè & verè de se Socrates, ad quem offensio pertinebat, natura quidem fuisse talem, qualem eum Physiognomus dixerat, sed industria se alium euasisse, ac vitiosam naturam à se edomitam

atque

Ethnici causam Buceris cōfundunt, à quibus Bucerus petit suffragium.

Zopyrus.

Socrates.

Lycurgus.

atque cōpressam doctrina. Lycurgus ille Laconicarū legum conditor, naturam educatione mutari, noto illo catulorum exemplo demonstrauit, vt virtutes, non à genere, transfundi in posteros, sed industria, imitatione, studio, labore, assiduitate, vt qui genus etiam ab Hercule ducerent, nisi res eius gestas imitentur, breui sint per ignauia degeneraturi. Disertus esse possem, in hiis fusiùs explicandis, de quibus, nisi coactus à Bucero, nihil dicerem. Sed is ab Ethnicis suffragium petit, inter quos, sapientes præcipere ait, primùm omnium, vt dispiciatur ad quam quisque artem & rem natus factusque videatur. Quibus verbis, si sentit artes mechanicas et eiusmodi res, quæ membrorum nostrorum opera explicantur: est quatenus valeat admonitio Buceri, cum suis Ethnicis, ne cæcum profectò ad pictoriam, mancum ad tonforiam, sed nec eunuchum natum ad operam liberis dandam, editos in hæc & fictos à natura arbitremur. Alioqui verò, quod ad crasin corporis spectat, etiãsi multum ea polleat, vel ad mores, vinci tamen hac parte naturam, & immutari, difficulter quidem, sed immutari tamen, qui physica tradunt, docuere. Habet ad iram procliuitatem, bilis flaua: eadem atra, ingeniosos arguit (si credimus Aristoteli). Pituitæ vis, tardiores reddit: sanguinis exuberantia, leues gignit amores. Aristoteli & Platoni figmentum illud placuit, vt in quorundã hominũ cōpositionem, massa, quæ materiæ vicem habet, in aliquibus putetur auri pluri-

Aristoteles
Plato,

plurimum admixtum continere, in aliis obtinere argentum, in aliis preponderare & onerare plumbum. Lucunda allegoria, quę propensiones notet, non immutabiles rerum significatarum constantias. Itaque Plato in Socrate amico, de quo supra retulimus, vidit plumbeam illam massam, naturę (si ita loqui nobis permittemus) malignitate datã, hominis industria effectam auream, & infimę ac vilis indicaturę metallum, in sublime & preciosum esse conuersum.

Quosdam notat Iuuenalis, quibus arte benigna & Iuuenalis meliori luto finxit præcordia Titan. Alii Horoscopo tribuunt plurimum, et ad sydus natalitium ferè omnia referunt, ad quorum omnium inania verba, cum in verbo sacrosancto se multum sine fructu torfissent aliqui, accepi non paucos ex vestris defecisse, inter quos, an Bucerus sit, nescio. Illud de se manifestum reddit, cum habeat quod persuaderi velit, & cupiat ita esse, aut certè si non sit, videri tamen, quibus, quod conatur, suadeat modis, quorum citet in hoc testimonia, vera an falsa, aliena an propria adhibeat argumenta, id verò perparui ducere: nempe eni, si quid Ethnicis credimus, quos Bucerus citat, alterã naturam, consuetudo facit, illa ingenita non paulò validiorem, siue crasin corporum spectes, siue Plinius ad mores indolem: De crasi notat Plinius lib. vii. in Iulio quodam Romano è Vocontiorum genere, quum ex præscripto medicorum ad tollendum intercutis aquę morbum, quo laborabat iuuenis,

N omni

omni humore diutiùs abstinuiffet: caruiffè in fenecita potu, & naturam fibiipfi alteram confuetudine feciffè. Plutarchus verò, de educatione liberorum, præcepta tradens, cùm naturæ indolem, non negligendam cenferet, fic fcripfit tamen, *Εἰ δὲ τις οἶεται τοὺς οὐκ εἶπεφικότες, μαθήσεως καὶ μελέτης τυχόντας ὀρθῆς πρὸς ἀρετῆν, οὐκ αἰτὴν τῆς φύσεως ἰλάττωσιν ἰς τοὺν δειχόμενον ἀναδραμεῖν, ἴσω πολλοῦ, μᾶλλον δὲ τῶ πάντος διαμαρτάνων. φύσει μὲν γὰρ ἀρετῆν, διὰ ἀφείρητ βραχυμικὰ, φηλοτότητα δὲ ἰπάνορθοῖ διδασχά.*

Quòd si naturam in vniuersum spectemus hominis, nihil sanè fixum, nihil constans, aut certum reperias, quasi Dei decreto sic constitutum, quin quod *Πλάτο* Plato ad Eliconem scripsit, liceat verè dicere, *ἄνθρωποι ἵναί (ᾧσιν φύσει ἐν μὲν ἰάβωλον, vt in promouenda industria, Dei benignitatè prædicet seduli, conantibus & cooperariis semper paratà: non somnient autem necessitatè immutabilè, & homines in vtero matris ad reliquum vitæ vsum formatos, aliqua Dei destinatione ineuitabili. Cuiusmodi persuasio, si maioribus nostris, vel ethnicis, vel Christianis infedisset: vnde illis de obstetricibus adhibedis, nutricibus deligendis, pædagogis dandis, præceptoribus conducendis, tā magna cura? Cur non sit Lesbia digna, cui cōmittas primo partu mulierè? vt aliquid ex comœdia afferā ethnica? Manus enī vel temulentæ Deus moderabitur, si quid sapit Bucerus: videlicet si in capite infantis firmando, aut dirigendis mēbris, ab obstetrice quicq̄ neglectū sit, aut non rectè curatū, erit ex Bucero ad manū defensio, noluisse Deum in hoc aliter*

Quas absurditates inuoluit secū impietas Buceri, de destinatione Dei ineuitabili:

aliter fieri, in vsum nempe destinatum, eo modo idoneū: nec fas obstetrici fuisse, cura maiori & diligentia sua, partus conditionē, ab ipsis initiis fixā immutare. Quod similiter nutrici, ad defensionē culpę proderit, si qd ipsa fefellerit, nec secus pro pædagogo erit, respōdendū, & ipso adeò pceptore. Qui oēs, pro Dei de eo qui nascitur, destinatione, erūt quasi cōfati, hoc suo munere digni scilicet, quatenus vel negligētia, vel diligētia, in illis exigatur, quasi diceret, dignū patella operculū, vt Dei in omnē partē, decretum sequi, ac promouere iudicentur, ne videatur temere

διόμαχιπ. De Deo enī scribit Bucerus, quę sequuntur. *Bucerus.*

» Hęc autē secutus eternū Dei verbū d. scripturis pro-
 » ditum meritò confiteor, Deum, qui omnia efficit in
 » omnibus, æterna sua sapientia, pertingente poten-
 » ter à fine vsq; ad finē, & disponente omnia suauiter,
 » electos suos vocare, sicut cū nō sunt, vt sint: ita etiam
 » vt ea sint, & agant, ad quæ ipse vnumquemq; desti-
 » nauit: atque ad hęc ipsa munera, à se cuique assigna-
 » ta, illos & formare in matris vtero, & à matris vtero
 » sibi segregare: donisque & corporis, & animi ad ea-
 » dem munia adaptare, & instruere, quò illa possint
 » ad gloriam eius, in Ecclesiæ ædificatione, bene & fe-
 » liciter obire. Tamen pilos capitis nostri habet Deus
 » numeratos, nec vnus de capite nostro sine eius certa
 » prouidentia cadit: & scilicet non cuique hominum
 » certò præfiniret, in vtro sibi vitæ genere seruire de-
 » beat, cælibi, vel coniugali. Nemo sapiens artifex
 n ii in opere

in opere suo non omnia ad præstitutum sibi in eo »
 opere finem destinat & adaptat : & nos dubitemus, »
 Deum qui cuncta nostra membra in materni vteri »
 tenebris ipse format, omnes quoque cùm corporis, »
 tum animi, & partes, & vires, ad eas ipsas vitæ fun- »
 ctiones præformare, & applicare : ad quas vnum, »
 quemque elegit ante conditum mundum: Hæc Bu- »
 cerus de Deo commentatur, quæ si vnde quaque
 sensu, quæ præ se ferunt, vera sunt, magna mortales
 cura & solitudine liberat, & apertè illius ethnici
 Diogenis. stultitiã notat, nempe Diogenis, qui (vt Plutarchus
 narrat) cùm iuuenē *ἰσακτικὸν καὶ παραφρονῶνα* vidisset,
νανίσαι (ἰφισερ) ὁ πατὴρ σε μιθύωρ ἴσπειρε. Ridiculè nimirū
 patri tribuit Dei partes, non *φιλόσοφος*, sed *μωρόσοφος* iu-
 dicio Bucerii, vt à patre causetur, accidisse filio, quod
 in vtero matris operatur deus, videlicet omnis modi
 homines fingens, ebriosos, stultos, claudos, luscios,
 mancos, mutos, surdos, petos, varos, brocos, com-
 pernes, valgos, gibbosos, capitones, frótones, simos,
 nasutos, monoculos, poliphemos, aut quicquid est
 monstri & prodigiosi, quod Africanæ in ostentis
 edendis fœcunditati, vulgi prouerbio sit attributum,
 atque inter hæc Bucerū, qui monstra omnia superat
 ipse. Quæ si ita sint, ego quoque in hoc me natum
 intelligam etiã, & in vtero matris formatum à Deo,
 vt hæc scribam. Adeò vnã Dei destinationem,
 quæ falli non potest, omnes absoluere, condemnare
 neminem, quum qualisqualis quisque sit, à Deo
 factus

factus sit, & ita vt est, cum suis defectibus factus, id quod ab extremis initiis repetit Bucerus, hoc est, ab ipsis formandi in vtero partus exordiis, simul aufrens gloriandi causam omnibus, quod pii faciunt, simul etiam à culpa & negligentia (si quæ acciderit) matrem, nutricem, pædagogū, parentes, præceptores liberans atque absoluens, ciuili fortasse æquitate motus, vt qua in re aliquod gloriæ commodū vendicare prohiberetur, ne culpæ alicuius verecundiam cogere subire. At quo authore? nempe ipse dixit: ipse autem est Bucerus. Qui si mihi id velit obii-cere, non se tribuere Deo effictionem eorum, qui tanquam purgamenta quædam reprobata, & quidam naturæ abortus, non tam eduntur quàm decidunt, sed electos modò formare, quod in Hieremia fecit, quod fecit in Iohanne, hoc est, aliquando fecit: Dico, si nō illud generale proloquium citasses Bucere, Deum efficere omnia in omnibus, & illam veritatem ad propositi tui non veri confirmationem non adduxisses, seruasses tibi in aliis aliquam ad perfugium & receptum latebram. Nunc verò propter generalem illam sententiã fit, vt quod in altera, nempe electorum parte explicas, in altera relinquantur itidem æstimandum. Efficere Deum omnia in omnibus, fatentur omnes, sed modum efficiëntiæ nescimus, quem ita attemperatum cognoscimus tamen, vt suæ relinquantur naturæ partes, constet homini arbitrium liberum, sua libertas non frustra sit homini

sua industria, quæ omnia inter causas efficientes ordine inferiori sic numerantur, vt Dei eminentem virtutem colentes, & causarum omniũ causam agnoscentes, sine qua inutiliter & frustra agitur, vel nõ agitur potiùs, conemur, nihilò minùs meditemur, agamus, aggrediamur, operã adhibeamus nostram, qua licet, qua expedit, & summam tamen tum successus, tum propositi boni, & in ipso progressu perseverantiã, Dei benignitati feramus acceptam: quod fefellerit autẽ, quod defecerit, quod minùs euenerit ex sententia, quod abest nobis, quod adest minùs quàm cæteris, breuiter, quod non habemus, in quocunque bonorum genere, nobis ipsis imputemus, nostris aut peccatis, aut peccatorũ pœnis, quæ pia est ratiocinatio christiani hominis, nõ ad Buceri cõmentum, sed verã veritatis regulam, calculos scitè ponẽtis & subducẽtis, vt gloria illustretur Domini, in iis quæ accepimus, & nostra pateat siue inopia siue miseria, in iis quæ nõ habemus. De Deo fatemur cũ propheta verè, Iudicia Domini abyssus multa, & eadẽ iusta. De nostra verò conditione, illud: Delicta quis intelligit, ab occultis meis munda me. Magna hinc indè obscuritas, vt excutias singula, etiam si exstet clarè de Deo preconium æquitatis, de nobis iniquitatis. Quæ igitur (malum) temeritas est, cùm sint obscura vtriusq; partis iura (si ita loqui fas sit) vel nõ obscura potiùs in causæ summa, nos ipsos cum arrogantia absoluerè, si quid desit, ne nostra aliqua culpa defuisse videatur: Deum

Psal. 35.

Psal. 18.

Bucer⁹ homines absoluit, si quid desit: Deum cõdēnat, qui non dedit.

preconium æquitatis, de nobis iniquitatis. Quæ igitur (malum) temeritas est, cùm sint obscura vtriusq; partis iura (si ita loqui fas sit) vel nõ obscura potiùs in causæ summa, nos ipsos cum arrogantia absoluerè, si quid desit, ne nostra aliqua culpa defuisse videatur:

Deum

Deū quia nō dederit, condēnare. Quid enim aliud facis, qui illi imputas nō dedisse, nō tuæ potiùs auerfationi quòd nolueras, vel non potueras accipere, hoc est, ad capeffendū cœlibatus donū, ieiunio, precibus, studio, abstinentia, eò cōtendere, quo loci esset accipiendū? Quis eā ingratitudinis notā apud homines promereatur, vt de vicino nobili, multis nominibus de se bene meritò, sic cōqueratur, quòd cū cæterorū maximā partē, mēsa & conuiuuiis exceperit, illū vnū nō exceperit tamen, quem ipsum videlicet morbus sic affixerat lecto, vt domū exire suam omnino non posset, cuius nobilis liberalitatē in oēs vicinos profusam, si quis verè prædicaret, ac mēsam patēre omnibus diceret, exclusum neminē: nū importuna videretur huius miseri decūbentis, nō corpore minùs quàm animo impotentis vox, qui id obganniat, vt cūq; sit in cæteris, nō esse verū, quod de oībus iactatur, quū haftenus ille nunquā affuisset, nec vel semel illa mensa fuisset exceptus? Quod verum est, loquitur, at in eo est dicti culpa, quòd suam miseriam tacet, alienam virtutē non libenter audit. Alioqui verò se accusaret, qui non potest: illum excusaret qui non dedit impotenti: & diceret, non potuisse accedere, quò cæteri qui potuerunt, sunt inuitati. At enim (inquies) si de Deo loquimur, cur non fecit potentiam, quæro? Respondeo, excute te ipsum, delicta intellige tua, si potes, occulta scrutare conscientia: sin minùs poteris, quin lateat semper aliquid:
noli

noli querere, cur te Deus ad maiora potentem non fecerit, indignum hiis quæ habes minoribus donis. Vitam saltèm habes, nondum promeritus, de qua potiùs gratiæ agenda sunt tibi, quàm vt impio murmure queraris, quasi quod desit tibi, id à Deo, nõ dante sit potiùs quàm à te, qui iaces affixus peccati lecto, nec tollis grabatum vt ambules in virtute, eam vt habeas, possideas, teneas, cùm habentibus tantùm detur, & qui non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo. Ne me hìc obtundas, causificationibus Buceranis, ieiunavi, oravi, petii. Vrgent procellæ tentationum, nec subleuor tamen: non sum igitur ex hiis, quibus decreuit Deus, dare cælibatus donum. Cui tibi, si non vouisses Apostoli cõsiliium, responderem. Nunc verò, magna quædam de te ipso prædicas, de Deo obscura. Non dedisse, credo tibi, quoniam non accepisti: non est enim vnus partis donum. Quòd autem non decreuerit dare tibi, nondum fecisti planum. Imò (inquis) petii, idq; obnixè quæsiui, pulsaui, volui, magno quoque studio & labore contendi: at iis nihil agitur: at petiisti fortasse defunctoriè, quomodo Cæsaris candidati, ne à moribus abhorrent cæterorum, nõ petiisti ex fide, sine hæsitantia, denique petis & non accipis, quia malè petis, quum alioqui omni petenti datum iri, quodcunq; petatur, Christus dixit. Quod verò Bucerus admonet de Christi verbis, in nomine Christi petere, hoc propriè significat, ad nominis Dei sanctifica-

ctificationem quæ Christi opere constat & dilatatur. Nam alioqui, Deo nihil præscribere, & ita nos illi permittere, vt tanquam à medico, non quæ egri petimus aut ignorâtes petimus, expectemus: sed quod ille de nobis statuerit, & optimum ducamus, & iudicemus æquissimum, habitus animi eiusmodi est: quem qui non habeat, Deum pro idolo, quod suis subserviat affectibus, (qui non semper synceri sunt) colit: non vt optimum maximum Dominum & Patrem benignissimū reueretur & obseruat ea animi intentione, quam pietas Christiana profitetur: Quare nemini hæc inculces ex Buceno, quæ nemo negat. Illud age vt doceas, per te non stare, quò minus acceperis, quod nunquam efficies profectò tam apertum & clarum, vt Deum pronunciam dare nolle tibi, quod sub Ecclesiæ testimonio cū Ecclesiæ consensu & autoritate accedentibus in eandem causam, Ecclesiæ eiusdem precibus (quæ omnia in votis subeundis seruari, solenne est) tibi nolle (inquam) Deum habere ratum ac fixum, vt donum accomodet, exequēdi eius causa, quod gerebatur necessarium, in re præsertim sancta, probata, & ad Ecclesiæ statum & ædificationē utili. Dices me de meipso loqui, cuius non est de istis iudicare. At Bucerus contra sentit. Ita videtur, sic facta quoque hominis prædicant, nedum verba. Sed exigō τὸ ἐπιγ. Animaduer te, quā aptè scripturas citet Bucerus.

O Hic

Hic nihil video, cur Deus non det omnibus, quum hanc modò sententiam referant hæc verba: opus esse, donum vt capias. Qua in datione, ne quam difficultatem in Deo putes, additur hoc: Qui potest capere, capiat, quod est Dei hortantis, vt capiamus, videlicet excussis facultatibus, qui possumus, vt nostra inopia, dationem impediatur, quæ alioqui summa liberalitate, proponitur omnibus. Adhuc verò τὸ ἐκ τούτου eiusmodi non audio, cur sentiat quis de Deo, posse ab homine statui, vel ipsi Bucero, cælibatus donum denegasse Deum. Distribuit (inquit) dona cuique prout vult: hoc est, nihil facit inuitus, sed summa gratia. Vocat ea quæ non sunt, vt sint, & vt ita sint: Magnam Dei potestatem prædicat, quam veneror meritò, & agnosco, quatenus certè homo quicumque sit, vel vitæ essentia, vel virtutum habitu, id totum à Deo esse. Melius (inquis) est nubere, quàm vri. Quid hoc ad donum, ne vratur, cur id Deus huic denegat? τὸ ἐκ τούτου, quæro. Quod si se non continent, (inquit) nubant. At agitur de dono, quo fit vt continent, id quomodo à Deo huic aut illi denegatur, postulo, vt constet nobis à Deo denegari, quali durum diceret, aut difficilem Deum potius, quàm non affecutum esse illum, qui frigidè, qui oscitanter, qui negligenter petit, aut alioqui latenti obice impeditus, per aliquod peccatum, aut peccati poenam indignus, non eousque processerit, vt assequeretur.

Buceranis
summa sapi
entia est, nō
esse mutua.

τὸ ἐκ τούτου
ἀλλὰ τίς οἶ
δὲ τὸ ἐκ τούτου
ἀλλὰ τίς οἶ

III

sequeretur. Fortes Buceri assertiones audio, sed τὸ ἐπιτοῦ quod iactat, flagito. Sunt (inquit) petendorum præcepta, secundum quæ, qui petit, accipit: cælibatus autem donum, præcepto non includitur; itaque non datur precibus. Audio commentum Buceranum, sed expectabam τὸ ἐπιτοῦ, quod ipsum generaliter à Christo conceptum est, ut omni petenti detur, & quodcunque adeò petitum sit, conuenienti interpretatione quidem, sed non ea quam affert Bucerus, à distinctione præceptorum & consiliorum, quod eo confidentiùs dico, quum habeam ex Hieronymo Buceri teste, ad impetrandum cælibatus donum, citatum hoc Christi dictum, Omni petenti dabitur, &c.

Vides Lector id agere me, ut tibi ob oculos sistam bona fide, quæcunque Bucerus, in hac causa grauissima, quam defendit confidenter, queat proferre, quem vides tantum offundere fumos nominum, quod in testibus fecit, & appellatione à Græcis mutuata, τὸ ἐπιτοῦ iactare modò, versari se interim ἐν τοῖς ἀεὶ ἐπιτοῖς, hoc est, ineffabilibus Dei decretis, ut quod à symmisticis suis, in eorum coniugiis fiat, contra votum teste Ecclesia oblatum Deo, id piè, sanctè, honestè, scriptura adeò authore factum videatur, ne Dei decreto & destinationi, quæ donum cælibatus denegat scilicet, cum aliqua quasi theomachia impietate resistatur. Quæ si tam doceret clarè, quàm asseuerat validè, cessissem veritati. Nunc verò,

O ii quid

O strenuum
fyncere reli-
gionis Chri-
sti restitu-
torem.

quid agitur? imò quid non agitur, vt ego cum veri-
tate obruar mendacijs? Corruptuntur, obscuran-
tur, malè citantur testimonia Patrum. Ad inuerten-
dam scripturam, finguntur distinctionis nouæ, nouæ
interpretationes excogitantur. A luce aperta, in ob-
scura Dei iudicia fugitur, vt à vigilâti industria actio-
nis humanæ, Dei ope adiutæ, πρὸς τὸν ἀργὸν λόγον acce-
damus, vt alta & profunda myſteria ſumma veri-
tate ſubnixâ quidem, ſed nobis inexplicabilia, tamè
illotis (vt dicitur) pedibus, perſcrutemur: Etenim
ſi certis modò deſtinatis & electis dona cælibatus
dantur, quâ tandem ſe ſciat quiſquam in iſtis eſſe?
Audiâmus (ſi placet) Bucerî ſigna: nam rei indepre-
henſibilis, in abyſſo iudiciorum Dei (ſi vera ſunt
quæ tradit) latentis, & abſconditè ſigna notauit
quædam, in quibus cum re conferendis ne erretur,
donum cælibatus etiam deſinit ſuo modo, vt ſequi-
tur. Nos Magiſtrum noſtrum vnicum Chriſtum in
cœlis ſequentes, donum cælibatus vocamus, caſtra
tionem propter regnum cœlorum, & ſpiritum ſan-
ctitatis cælibis, quo poſſunt, qui eo donati ſunt, li-
beri à matrimonio, Deo hoc continentius adherere,
& diuina munia, quibus coniugium impedimento
foret, obire eo expeditius & conſtantius. Impoten-
tia & ineptia corporis ad Venerè, nomina ſunt apta
ludèti de rebus illis, propter quas filius Dei crucè ſu-
biit. Ita ſigna collati doni cælibatus, vel cõiugii, nõ fa-
cimus nullum vel aliquem ad Venerem motum
ſentire:

ſiup

ii. O

» sentire: sed vt dixi, parentum & piorum atque sa-
 » pientum in Christo consilia, ipsasque diuinitus ob-
 » latis vitæ functiones, & obiecta pia negotia, quæ in
 » cælibatu vel coniugio obiri queant ad Dei gloriam,
 » & Ecclesiæ salutem, cõmodiùs: tum etiam pias ani-
 » morum ad alterutrum viuendi genus propõsiones,
 » & cùm animi, tum corporis facultates. Cælibatus
 » sanè per se Deo non placet, & stultarum virginum
 » mercedem referunt, qui eum non propter regnum
 » cœlorum suscipiunt & conseruant, vt Domino
 » scilicet in amplioribus, quàm ferat vita coniugalis,
 » muneribus, quorumque vtilitas latius pateat, pos-
 » sint seruire & expeditiùs, & constantiùs, & fru-
 » ctuosiùs. Hæc itaque nos signa obseruari iubemus
 » iis, qui inquirunt, an ad cælibatû vocati sint, necne.
 » Hæc Bucerus, quæ quanta cum authoritate tradat,
 non obscure præ se fert, dũ Ecclesiæ cuiusdã personã
 induit, & se cum suis, quos plurali numero comple-
 ctitur, magno præiudicio Christum sequentes facit:
 sic enim loquitur: Nos Magistrum nostrum vni-
 cum Christum in cœlis sequentes, donum cælibatus
 vocamus. Quod te cum isthac magnificentia, sed re-
 primo me, ne te digna, me ipso dicã indigna. Verùm
 quando personam tibi sumis plurimorum, quid vos
 dicatis, consideremus. Vocamus (inquis) donum
 cælibatus, castrationem propter regnum cœlorum.
 Bene facitis, qui hæctenus à Christi verbis, non re-
 ceditis: quod sequitur verò, & spiritum sanctitatis

Quam ma-
gnificè

Verborum
pompan.

O iii cælibis

cælibis, quo possunt, qui eo donati sunt, liberi à matrimonio, Deo hoc continentiùs adhærere, & diuina munia, quibus coniugium impedimento foret, obire eò expeditiùs & constantiùs, sic Bucerus. Hæc verò quædam grandiloquentia est, verba connectentis sanctissima quidem illa, sed eo contextu relata, vt facilè imponant non attentis. Sed expédamus singula: Nempe potissimas sanctificationis nostræ partes, à Spiritu esse, nemo negat, in qua tamen si nullæ nostræ forèt, nõ sic loqueretur Paulus nobis:

2. Theff. 4. Sciat vnusquisque vas suum possidere in sanctificatione. Vera loqueris Bucere, sed vt euertas verum, illud etiam non ἀπό τοῦ ἑαυτοῦ, sed τοῦ ἑτέρου mutatus, vt in statu definitionis, nõ à vera vi verbi, sed ex causæ tuæ commodo, definitionem sumas. Omnia tribus spiritui, cum quo nostra collata sic obscurantur, vt in ea collatione rectè dicantur nulla: & sunt tamen aliqua, de quibus etiam solis, Christus meminit, cùm diceret: Beati qui se castrauerunt propter regnum Dei: quod tamen verbum, non omnes capere dixit, sed quibus datum est, vt rei difficultatem in nobis agnoscentes, à Deo facilitatem impetremus. Quod addis autem, de muniis obeundis, profectò extra substantiam doni cælibatus est, nisi fortè fœminis neges competere cælibatus donum, quibus Deo quidem continentiùs adhærere expedit, vt regnum cœlorum expeditiùs assequantur, quum interim nulla sint munia obeunda fœminis,

minis, quin tacitè in silentio vitam degant, nec sese immisceant Ecclesiæ procurationibus, à sexu & conditione alienis. Non ergo recipio definitionem tuam doni: non enim exigeres, nisi ego donarem, quum in τῷ ἑκτῷ versamur, vnde istam tuam definitionem haud potes confirmare, vt indè nobis statuas, quod sumis docendū. Illud in definitione tua, non prætermittam, cælibatus donum, eiusmodi donum esse, etiã authore te, quo deo continentius adhæremus, vt quum duas esse donorum classes certum sit: alteras, quibus ad deū ducimur ipsi: alteras, quibus dei organa efficiamur, & tanquam canales aquarum, ab ipso fonte in alios deriuandarum causa cõstituti, videlicet vt illis donis, nostra singulorum istis Ecclesiæ vniuersæ ædificatio constet, haud est cõsentaneū cæteris tuis scriptis, vt dona diuersæ rationis, cuiusmodi sunt cælibatus & prophetiæ, sub vnâ destinationis & decreti dei ratione cõcludas: & quæ vniuscuiusq; priuatim salutem spectent, cum iis cõfundas, quæ ad vniuersæ Ecclesiæ ædificationem pertinent. Quare vt te vrgeam cõfessione tua, Si fit cælibatu, vt deo continentius adhæreamus, quod tu faceris: sequitur vltiorem quandam viam esse ad deum, cælibatū. Cumque autē deo appropinquare, scriptura præcipiat (sic enī Iacobus: Appropiate deo, & appropinquabit vobis) concludendum est, quatenus nos deo continentius adhærere faciat cælibatus, eatenus inter præcepta petendorum contineri.

Regni

Donorum
Dei, duo
sunt genera.

Probatum ex
ipsa Buceri
definitione,
cælibatum
inter præ-
cepta peten-
dorum con-
tineri.

Iacob. 4.

Regni enim Dei aduentum, prece quotidiana edocemur petere, quo propius nos adueniat, hoc est, illi regno, id est, Deo regnanti, propius accedamus nos, & ei continentius adhæreamus: quod non locorum spatii, sed affectuum in Deum intentione æstimatur: quem effectum si præstet cælibatus, cælibatum etiam nominatim sine hæsitacione petamus, licet: quum hoc sit in nomine Filii, propriissime postulare, qui Filius videlicet ea causa, se ad nos, nostramq; humilitatem demisit, vt nos subueheret ad Patrem Deum, vt Deo appropinquare velimus, possimus, audeamus: qui etiam cum beatos pronunciauerit, qui sese castrauerint propter regnum cælorum, hoc est, spe regni cœlestis (vt interpretatur Hilarius) haud potest videri petitio de cælibatu à Christi nomine aliena, de cuius impetratione quis hæsitet: quum Christo authore fiat, & in eum tendat finem maxime, quem Christus spectauit vnice: vt qui eramus longe, eo ductore accederemus propius, & gradibus quibusdam beneficiorum, Deo adhæreamus continentius, quod fieri cælibatus dono fatetur Bucerus, id quod ego recipio, & puto verum. Quod si in hiis donis, quæ non accipientis proprie, sed Ecclesiæ adificationem respiciunt, in quibus variè distribuendis, pro inscrutabili Dei iudicio, eiusdem spiritus distribuentis vnitatem, Paulus notat, aliquas tamen nostras esse partes, idem putat, vt sectemur, vt æmulemur: quanto id magis in iis facere par est, quæ nostrâ ipso-

ipforum contingant salutem, vt cū deo arctiùs coniungamur, illi continentius adhæreamus (quem Bucerus in cælibatu effectum fatetur) & regnum expeditius consequamur æternum, quod ipsum τὸ ἔκτρον docet. Sed redeo ad Buceri verba, qui post traditam definitionem doni cælibatus, in qua omittit exprimenda, addit non necessaria, animum suum ne deficiat, pascit, dum in e quasi ludentem notat in referia, quam ille pallio & barba seuerus, nihil nisi τὸ ἔκτρον loquatur, & verba spiritu suo quem iactat digna. Sic enim obiurgat. Impotentia (inquit) & ineptia corporis ad Venerem nomina sunt apta ludeti de rebus illis, propter quas Filius dei crucem subiit. Utinã Bucere nō iussisset ipse prior, nec me coëgisses res à te tractatas ridiculè, verbis ad id aptis explicare. Quod tu in cothurnis tuis innuebas nobis, vultu adeò subtristi, modis etiam grandibus intonabas, tanquam ex tragœdia: id ego expressi verbis significantibus, quæ nunc tibi videntur ludi speciem habere, quum te interim in proscenio ludentem, omnes videant, & res illas, propter quas Christus mortem subiit, conculcãtem. Sed ipsa tua signa perpendamus. Signa (inquis) collati doni cælibatus, vel coniugii, non facimus nullum vel aliquem ad Venerem motum sentire. At res ipsa, aliter de vobis loquitur planissimè, qui portum coniugii omnibus patère vultis, qui tentationum procellas, cum difficultate tolerant: solis impotentibus & ineptis non

P facitis

Examina-
tur signa
doni cæliba-
tus, à Buce-
ro assigna-
ta.

facitis de coniugio negocium . Sed audiamus ipsa
 quæ fateris signa, num quid certò significant quæ
 sunt arcanorum Dei. Parentum (inquis) & piorum
 atque sapientum in Christo cõsilia . En videlicet sig-
 norum primum. At ego istius signi subobscuri, aliud
 euidentius signum postulo . Nam vtcunque de pa-
 rentibus , nostra nobis credulitas facilè persuaserit,
 vnus mulierculæ relatione contenta: quo signo in-
 ternoscamus tamen à pio , impium: ab insipiente,
 eum qui in Christo sit sapiens, nisi te indicante, di-
 uinare nõ possum. Pietas enim & sapiëntia huiusmodi
 in pectore latet, quæ tametsi se profert aliquãdo, quia
 tamẽ Angelus Sathanæ, se nonnunquã transformat
 in Angelũ lucis, & omnia dicta ac facta hominũ sint
 simulationi obnoxia: de rebus tam dubiis, haud vi-
 deo, quæ queat aliquid signi colligi, vnde Dei cõsilia
 & decreta dinoscamus. Nempe hoc dicit (opinor) in
 summa Bucerus, cõsilia hominum piorũ & sapientũ,
 referre nobis cõsilia Dei, manãt videlicet ab illo fon-
 te, cõsilia piorũ. Rectè fanè, modò pios esse sciã & sa-
 piëntes ipsos, in Christo homines, de quibus si ambi-
 gã, quid superest, nisi principiũ petere, & signi signũ
 desiderare: Quæ porrò signa illa dicã diuinitus (quod
 memoras) oblatas functiones vitæ? cõsistit enĩ signũ
 hoc à cõiugatis: quod enĩ diuinitus est, id dubio pro-
 cul à Deo est: at ego in alterutro coniugatorũ æquè
 cæcutio. Quin vno verbo rem expedis, vt pro signo
 ponas loquentem in nobis Deum, & secreta reue-
 latione,

latione, hæc nobis indicantem? Alioqui verò quæ internoscã homúcio, diuinitus oblatas vitæ functiones, & obiecta pia negocia? Nimum obscura signa dicis Bucere, quæ leuissimo errore nostro: cuiusmodi obnoxia est nostra mens, facilè confunduntur: Deinde multis nulla sunt negocia, functiones nullæ videlicet, qui antra deserti teneris sub annis ciuium turmas fugientes petunt, ne leui saltèm maculare vitã famine possent, nõsti carmen nonnihil immutatũ: sceminis autem quid valeant hæc signa, quibus in cęlibi quam vouent vita, proponuntur: orare, pfallere, ieiunare? Hæc si negocia & functiones dicis, diuina sunt, sed communia: cætera nere lanam, texere telã, & quibus ocium fallit, sexus huius inertia, diuinitus an humanitus oblata sint, haud perspicientes illæ, cum operũ istorum nihil adhuc sit oblatum, id animi habent, tamen in vniuersum, prout honesta occasio tulerit, se, potiùs quã ocio torpeant, negociũ de quo nõ cogitarãt priùs, modò nõ turpe sit, libèter velle subire. Adeò verbis speciosis, vides te nihil dixisse. Sed pergis tu in explicandis signis, quæ reliqua duo facis. Alterum piam animorũ ad alterutrum vitæ genus propensionem, alterum animi tum corporis facultatem. De pia animorum propensione, ita tibi concedã, vt cũ animus sibiipsi de se mentiri nequeat, nec vllus in hoc signo, quatenus quidem significet, fucus esse possit: eatenus valet iudicio meo, vt qui sic afficiãtur: Deo volète ac probante, facere quod faciunt, videãtur. Pietas enim

Praclara q̄
dēsigna, quę
rē planè obs
curant, nõ
significant,
nempe Do-
mini sui si-
milis.

vera, non nisi à deo est, vt pia propensio cui sit, ea illi diuinitus data propensio existimetur. Neque puto quemquã vouentem placere deo, qui non pia propensione eò perducatur: at hoc est, internum vouenti signum, quod solis ipsis votariis luceat, quemadmodum ea quæ de animi & corporis facultatibus narras, quas ego facultates, non audeo sigillatim expendere, ne signi quid edam, irrideri te mihi. Profectò à facultatibus animi aut corporis, quæ industria & otio, vicissitudine quadam augentur & minuuntur, accedunt & recedunt, æstus in modum: nescio quod signum fingas eiusmodi, quo de immutabili Dei decreto, certus esse sibi de seipso quisq; queat: præsertim cum corpus, quod pabulo subducto ad cælibatus vitam facultatibus abundabat plurimum: idem ipsum lætiori herba pastum ad cælibatū ferè inutile effectum, contrà iam ad matrimonii munia, facultatibus ditescere & redundare incipiat: vt ex causis accidentibus, desultoria mutatione, translato signo, modò cælibatum, modò rursus coniugium pro mutabili varietate significet eligendum, nisi ad impotentiam & ineptiam, quam ex vobis notauit, redeas, id quod pro tua grauitate, ferre non potes. Ne leuitatis putes Lector, quòd scriptionis tedium mihi interdum subleuo, amèntiori tractatione, quàm res postulat. Est enim cum eiusmodi homine negotium, qui quanto tetrior, seuerior, grauior haberi postulet, tantò mihi magis irridendus videtur,

quum

quum sub illa persona, tam infana tradat. Cuiusmodi enim signiferum orbē, nobis depinxit hīc Archimēdes, vt conferendis istis signis, nēpe à consiliis parentum, non quorumlibet, sed piorum, sed sapientum in Christo hominum, à functionibus diuinitus oblati, ab obiectis piē negotiis, à facultatibus corporis, abditum & latens Dei iudicium, Dei decretum, Dei destinationem æstimet Ecclesia, quæ pronunciet Deum denegasse donum? A quibus suis signis, vstionē excipit Bucerus sequenti clausula, quā ego nō pono: vstionē enim omnibus, sine discrimine vouentium vel non vouentiū, ad matrimonium vult esse certissimum signum, adeò vt quod in me, aliis id verbis referente, cōnuiciis insectandum putauit: idem ab illo prolatum, pro graui & solida doctrina, ac certa matrimonii regula tenendum postulet, & æstimandum. Si vreris, nube (inquit) ni possis eam vstionem precibus & vera piāque carnis mortificatione depellere. Probari videlicet vult, num certum sit signum vstionis, ergo preces adhibendas censet, & carnis mortificationem, non quamuis, sed veram & piā, sub quibus verbis quid lateat interpretationis, soli pii, hoc est, Bucerani, norunt, qui Curios loquūtur, ac simulāt, & Bacchanalia viuunt. Nempe enim quanti fiat apud istos cælibatus, ex eo cernere est, quod disertè affirmet, per se cælibatum non esse gratum Deo: at hoc quā constanter vide, quum fateatur idem per cælibatum, nos continen-

Qui potest cum Ecclesia, quando secum nequeat conuenire?

tius adhærere Deo. Tūne ergo gratum esse Deo censēs, vt nihil sit prætereà, éstne hoc inquam gratum, vtei continentius adhæreamus? nam quod sequitur de regno cœlorum, sic profert Bucerus, quasi præsentis Ecclesię statum significet, quod eo nunquam sensu proferri fateor, quasi diceret, ob functiones in hoc regno cœlorum, id est, Ecclesia militanti obeundas, suscipiendum esse cœlibatum, alioqui ad stultarum virginum instar inutilem fore: sed aliter sentit Hilarius Buceris testis, qui tertium genus eunuchorum volūtate fieri, & spe regni cœlestis sibi decernere cœlibatū scribit. Vereor Lector, ne te enecem tædio harum neniaram, & à quibus ego libenter abstineo, & tamē contra animi propositū, protrahor longius q̄ destinaram. Sed me cōtrahā, & fines mihi ac cancellos circundabo, vltra quos progredi nō licebit. Ostendi Buceris in citandis testibus vanitatē. Quàm nō patrocinetur illi τὸ ἔκτοσ docui, interim diluēs & cōuellēs plurima, quæ ille pro oraculis iactitarat. Signorū eius ordinē & status explicui. Restat illud, vt quæ ille deinceps, aut ex scripturis aut patribus attulerit, q̄ verè id faciat, quantumq; valeāt bene intellecta, causam etiā ipsam quatenus iuuent, examinemus: quę cū absoluero, te Lectorem dimittā: quod verò interim faciā, bona tua venia vt fiat, etiam atq; etiam obtestor humanitatem tuam. Tractat Bucerus illud Pauli ad Thimoteum & Titum: Episcopus sit vnus vxoris maritus, & me facit patro-

Expenditur
illud dictū
Pauli: Sit E-
piscop' vni
vxoris ma-
ritus.

patronum Romanensium legum, quas dicit, cum hoc ex diametro pugnare, ita videlicet me trahit in inuidiam dicendi artifex: flagellat hîc Hieronymum suum testem, & τὸ ἔκτρον obiicit, hoc est Latino homini, verbum Græcum: nam quam vim hoc loco habeat, prætereà non video. Quod factum est testatur Hieronymus, rectè aut secùs factum quod testatur viderint docti, certè ni ita fuisset, haud crediderim Hieronymum relaturum. Appellatur conscientia mea, num possit à patribus lex statui ad salutem necessaria. Multum tribuitur interpretationi Chrysofomi, & vrgetur τὸ ἔκτρον ex Paulo: Sit Episcopus vnus vxoris vir, hoc est secùdum Chrysofomum possit esse: sic enim explicat ea verba ad Titum: Cæterùm qui sic interpretatur verbum (sit) vt significet posse, hoc est licere, declarat profectò rei libertatem, vt possit etiam non esse. Verùm enim uerò, cùm Bucerus tantum tribuat Chrysofomo, tum hîc, tum alibi, vt vnum censeat

καὶ ἓν ἀνδρῶν ἀλλοτρῶν: subiiciam ex Chrysofomo locum de patientia Iob, homilia tertia in hæc verba: Paulus enim Apostolus, vbi ad gentes proficiscitur, summum virtutis pondus, illis non imposuit: sed vbi in orbe, adulteriis, fornicationibusque repleto, voluit orbis pastores constituere, & quoniam virtutes rarò inueniebantur, Episcopos ordinans, Tito dixit: Constitue Episcopos, sicut ego disposui tibi, si quis est sine crimine. Porrò

(irre-

Chrysofomus.

(irreprehensibile) tunc locum non habuit, quando-
quidem pietatis vigor deficiebat. Magnum, irrepre-
hensibilem esse: medium autem, sine crimine esse,
magnum malum in hominibus, vel exiguum bonum,
& propterea dixit, (Et vnus vxoris virum) non ea
ratione, quod id nunc in Ecclesia obseruetur (opor-
tet enim omni prorsus castitate sacerdotem orna-
tum esse), sed quod id quandoque ad eos, qui in for-
nicatione erant, magnum fuit: ideo dicit, Constitue
Episcopos, sicut ego disposui tibi: Si quis est sine cri-
mine vnus vxoris vir, non quod id legis loco po-
suerit, sed quod errori ignoscebat. Sciebat enim,
quoniam florente pietatis verbo, sua industria bo-
num sibi natura vendicabat. Hactenus Chryso-
stomus, qui, num aperte Bucerum reprobet, cum tota
eiusdem de calibatus tractatione: num etiam con-
sentiat cum Hieronymo Buceri teste, tu ipse Lector
dispice. Porro autem, si oportet in Ecclesia, omni
prorsus castitate ornatum esse sacerdotem, iis Eccle-
siae temporibus (quod Chrysostomus ait) de autho-
ritate quidem constituendi non loquor: at castita-
tem huiusmodi, idoneam esse legis materia, & con-
uenientem a Chrysostomo tuo edoctus, fateri de-
beas, cum scripserit sic fieri oportere, idque explicans
gradum Bucerus, ad infirmiora: nam quo ore ob-
iicit Romanensium in quibusdam non recte facta, in
hoc ut Canonem Ecclesiae improbet, tum sanctum,
tum

Ne ille bo-
nam habet
causam, qui
pro firmis-
mo arg. ho-
minum vitia
per caluniam
cogitet arri-
pere.

ὁ ἕνός,

cui tu inniteris. Sed ab hiis infirmis, facit sibi
gradum Bucerus, ad infirmiora: nam quo ore ob-
iicit Romanensium in quibusdam non recte facta, in
hoc ut Canonem Ecclesiae improbet, tum sanctum,
tum

rum pium? Qua tandem consecutione infert Bucerus, malorum hominum non rectè facta, pias bonorum improbare leges? Non erit secundum Bucerum bona lex cælibatus, quòd Romanenses violent alios plures sanctos Canones, dum homines multis flagitiis nobilitatos, euehât ad sacerdotia. Sed est, quod sequitur, nõ minùs insanum, quod à Chrysofostomo sumit, qui piè quidè explicat absolutam castitatem, in vna castitatis parte non contineri: id quod eo rapit Bucerus, vt corporis castitas videatur eo nomine contemnenda, quòd non in corporis continentia sit absoluta castitas: non dissimiliter atque vulgò idiotæ faciūt, qui in externas cæremonias, sine mète debacchantur, quasi diceret, corpus sine anima nihil est: Scientia sine charitate inflat: ergo scientia simpliciter improbanda est. Est aliquid Bucere, prodire tenus, si non datur vltra. Est etiam quædam fateor loquendi figura in scripturis, vt inferiùs superiori, aut minus maiori collatum, quadã quasi obscuracione denegetur: veluti, Neq; qui rigat, neq; qui plátat, est 1. Corinth. 3 aliquid, sed qui incrementum dat, Deus. Sunt quidem vterque, & qui rigat, & qui plantat, aliquid, si seorsum considerentur: sed ad Deum collati, nihil sunt, vt est lux lychni in lumine solis. Ad hunc modum, cum potior pars nostri animus sit, non in solo corpore spectatur castitas, quæ eam modò Venerem arceat, & corporis contineat libidines: sed quæ abstineat à cæteris mundi curis, ne illis vacet,

Q vel

vel implicetur. Non contenditur quid sit re ipsa absolutum & totum, sed quæ sunt partes totius absoluti, num fundamentum & parietes sunt legitimæ partes ædium, quòd nisi tectum imponatur, ædes nõ perficiuntur. Num abstinere à cibis, ieiunium nõ est, quòd addita vitiorum continentia verè absoluat ieiunium, & placeat Deo? Et quàm intempestiuè, cùm de cibis sermo fieret, de vitis quis ingerat disputatione: tã extra causam versatur Bucer^o in hoc loco, quã ad castitatis corporalis tractatione adhibet de animi libertate, sermonè. Verũ quid faciat, vt causa est, ita se paret ad facundiam Rhetor, si parum in causa habeat, quod dicat, aliudè accersat, & mutuetur oportet, vt chartas infarciat, & impleat verbis. Quo consilio captat occasione citandi Hieronymi, quo doceat maritũ à seculo liberũ, in Ecclesia præferendũ aliquãdo cælibi. Cuius Hieronymi verba, ego subiiciã, cui credẽdo, disces quantũ Bucero sit credendũ: quin opere precium arbitror, hac in parte Buceri verba præponere, vt ipse habet, deinde Hieronymũ integrum addere. Quocirca sancti patres tanti cælibatum nunquã fecerunt, tametsi eũ permagni fecerint, quin censuerint Ecclesiis maritos potius esse præficiendos, qui seculi negotiis repudiatis, cœlestibus curis essent amplius dediti, quã virgines, qui in vero religionis studio essent remissiores: de quo diuus Hieronymus cõtra Iouinianum ista scripsit: Et quomodo, inquires, frequenter in ordinatione sacerdotali, virgo negligitur, & ma-

Verbosus
rhetor char-
tas cõsumere
natus.

Bucerus.

» & maritus assumitur: quia fortè cætera opera non
 » habet virginitati congruentia: aut virgo putatur, &
 » non est: aut est virginitas infamis: aut certè ipsa virgi-
 » nitas ei parit superbiã, & dũ sibi plaudit de sola cor-
 » poris castitate, virtutes ceteras negligit: nõ fouet pau-
 » peres: pecuniæ cupidus est. Hæc ille. En, reiici iure à
 » sacro ministerio agnoscit hic vir Dei, nõ solùm eos,
 » quorũ virginitas sit mentita, quorumq; infamis &
 » suspecta: imò etiam eos, quorũ virginitati cætere vir-
 » tutes & opera virginitati congruentia desint: qui
 » nõ foueant pauperes, qui pecuniæ sunt cupidiores:
 Hæc Bucerus. Sed ipsum audiamus Hieronymum,
 hac de re fusiùs differentem. Et quomodo, in-
 quies, frequenter in Ordinatione Sacerdotali, vir-
 go negligitur, & maritus assumitur? Quia fortè cæ-
 tera opera non habet virginitati congruentia: aut
 virgo putatur, & non est: aut est virginitas infam-
 is: aut certè ipsa virginitas ei parit superbiam,
 & dum sibi applaudit de sola corporis castitate, vir-
 tutes cæteras negligit. Non fouet pauperes, pecu-
 niæ cupidior est. Euenit interdum, vt tristior vultus,
 adductum supercilium, incessus pomparum fer-
 culis similis, offendat populum: & quia nihil habet
 quod reprehendat in vita, habitum solum oderit &
 incessum. Multi eliguntur nõ amore sui, sed alterius
 odio. In plerisque suffragium meretur sola simpli-
 citas, & alterius prudentiæ & calliditati quasi maliciæ
 opponuntur. Nonnunq̃ errat plebis vulgicq; iudiciũ,

Q u i & in

Hieronymus
 cõtra Iouin-
 nianũ, lib. 1.

& in sacerdotibus comprobandis, vnusquisque suis moribus fauet: vt non tam bonum, quã sui similem quærat præpositũ. Euenit aliquoties, vt mariti, quæ pars maior in populo est, maritis, quasi sibi applaudant, & in eo se arbitrentur minores non esse virginibus, si maritum virgini præferant. Dicam aliquid quod forsitan cum multorũ offensã dicturus sum, sed boni mihi non irrascentur, quia eos peccati conscientia non remordebit. Interdũ hoc & Pontificũ vitio accidit, qui non meliores, sed argutiores in clerum allegunt, & simplices quosque atque innocetes inhabiles putat, vel affinibus & cognatis quasi terrenæ militiæ officia largiuntur, siue diuitum obediunt iussioni: Quodque his peius est, illis clericatus donant gradum, quorum sunt obsequiis deliniti. Alioqui si iuxta sententiam Apostoli, nõ erunt Episcopi nisi mariti, ipse Apostolus Episcopus esse non debuit, qui dixit: Volo autem omnes sic esse, sicut ego sum. Et Ioannes indignus hoc gradu existimabitur, & omnes virgines & continetes, quibus quasi pulcherrimis gemmis Ecclesiæ monile decoratur: Episcopus, & presbyter, & Diaconns nõ sunt meritorum nomina, sed officiorum. Nec dicitur: Si quis Episcopatum desiderat, bonum desiderat gradũ, sed bonũ opus desiderat: quod in maiori ordine constitutus, possit si velit occasionem exercendarum habere virtutum. Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse, vt nulli vitio mancipatus sit:

Oportet,
quam vim
habet.

Vnius vxoris vir, id est
qui vnũ ha-
buerit, non
habet.

vnius

vnus vxoris virum, qui vnā vxorem habuerit, non habeat: Hæc Hieronymus, in cuius verbis agnosces, & fidem rei gestæ testem, & fidum ac syncerum scripturæ interpretē. Quid fieri vulgò consueuerat in deligendis Episcopis, verè narrat, quod est hominis probi: quid autem ipse fieri oportere ea in re sentiat, & scripturis consonum, id quoq; subiicit, quod hominis est, tum probi, tum docti. Vide cōtrā synceritatem Buceri, historiam excerptit, quasi narrantis iudicium, & hanc tibi citat Buceri simplicitas, ex eo etiam authore, cuius sententia se videt planè euersum. Affirmat enim vltimis verbis Hieronymus, non posse esse Episcopum qui habeat vxorem. Ne mihi credas, sed ipsi Hieronymo, quem si cito truncatum aut mutilum, quod Bucerus promeritus est, ego subeam. Quæ in me scribit Bucerus, non refellam, vt enim à bonis laudari honestum est, sic & à malis, malè audire, & reprehendi. Illud agam potiùs, vt Buceri fidem cernas in cæteris. Citat Epiphaniū, interim si est eo dignus elogio Epiphanius, quod Bucerus tribuit: qui fit vt referat suo tempore, vbi canones synceriter seruarentur, nō fuisse susceptos in ordinem presbyterorum, diaconorum, & hypodiakonorum, nisi qui vel absque vxore essent, vel ab vxore se continerent? Quid audio ex Bucero ipso? Vir Dei loquitur Canones de cælibatu, & Canones synceriter obseruatos. Dices narrare historiā, referre quod gestum est, quod ego tibi in Hieronymo obiiciebam,

Q iii non

non probare autem quod narrat iudicio suo. Ergo postquam Bucerus tribuit homini auctoritatē tantam, vt vir Dei appelletur, quā non sit vir Dei Bucerus, ex eodē Epiphanio cognoscetis. Sic enim scribit in eo capite, quo confutat hāresim Apostolicorum. Tradiderunt (inquit) sancti Dei Apostoli, peccatum esse post decretam virginitatem ad nuptias conuerti: Sed præstat audire Epiphanium cōtra Catharos, qui sic habet. Reuera enim nō suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum, eos qui à nuptiis, mortua ipsorum vxore, secūdis nuptiis coniuncti sunt, propter excellentē Sacerdotii honorem ac dignitatem. Et hęc certò sancta Dei Ecclesia cum synceritate obseruat. Sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnus vxoris virum non suscipit, sed cum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit. Diaconum, & Presbyterum, & Episcopum, & Hypodiamonū: maximè vbi synceri sunt Canones Ecclesiastici: At dices mihi omnino in quibusdā locis, adhuc liberos gignere Presbyteros, & Diaconos, & Hypodiamonos. At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit, & propter multitudinem quum non inueniretur ministerium. Nam quod decentius est, id semper Ecclesia per Spiritum sanctum bene disposita, vidēs, statuit apparare, vt cultus diuini indistracti Deo perficerentur, & spirituales necessitates cum omni beneuolā conscientia peragerentur: dico autem quod
decorum

decorum est propter repentina ministeria ac necessitates, vt Presbyter & Diaconus & Episcopus Deo deditus sit. Si enim etiam populo præcipit sanctus Apostolus dicens: Vt ad tempus vacent orationi: quanto magis Sacerdoti idem præcipit? vt indistractus sit (inquam) ad vacandum secundum Deum sacerdotio: quod in spiritualibus necessitatibus ac vfi-bus perficitur. Hæc Epiphanius, in quo viro Dei, (sic enim de illo prædicat Bucerus) claram & dilucidam distinctionem Canonum Ecclesiæ vides de cælibatu & cõtinentia Sacerdotũ, quibus synceritatẽ tribuit, & mentẽ hominũ itẽ aliter obseruantĩũ, quibus languorem tribuit & necessitatem. In Canone & Ecclesiæ regula, Spiritum sanctũ, omnia benè disponentem agnoscit: In hominũ moribus, temporum necessitates excusat. Bucerus verò quid agit? mores defendit hominum, spiritũ Dei reiicit. Quod rarò aut nõ frequenter factum legerit, id ad ordinum auctoritatem produci postulat: quod autẽ nemo semper debuisse fieri intelligit, quodque in hoc viro Dei sanctũ legit, id sibi impugnandũ & refellendum suscipit. An fortẽ hæc sobrius scripsit Bucerus, aut putauit a sobriis legẽda quũ scripserat? Sed agit causam maritorũ, bis maritus Bucerus: idq; nõ iuxta τὸ ἔκτρον quod profitetur, sed ambitiosorũ Rhetorũ more, cũ inuidia, dolo, machinis, vt euiccat quoquo modo, in quo vincẽdũ statuit. Vt enĩ ira percito, pro telo est, quicquid ad manũ est, sic huic rapiũtur oĩa in argumẽtũ.

Proponit

Bucerus mo-
res hominũ
defendit, spi-
ritũ Dei rei-
cit.

Vicit vinũ
quod bibit.

Eusebius.

Proponit sibi probandum & confirmandum, veteris Ecclesiæ Episcopos, solere homines maritos sibi ipsis præferre ad docendum populum: Sic etenim in marginalē annotatiunculam referendum censuit, quasi claris documentis id potuisset euincere. Quid adducit autem, nempe fragmentum historiæ ex Eusebio? Ille verò quid narrat? Audias ipsius Eusebii verba. Per idem verò tempus: cùm apud Alexandriam in verbi Dei studiis exerceretur, adest vir quidam militaris, epistolas ei & Demetrio Episcopo, sed & Præfecto tunc Aegypti, à duce Arabiæ deferens, cum omni velocitate & instantia Originem illò vsque orante emitti, vt sibi de fide Christi, quam per eum clarissimè prædicari, frequens nuntiabat fama, differeret. A quibus exhortatus abiit, edocuit, crediderunt, rediit. Post aliquantum verò tempus, apud Alexandriam bello ciuili exorto, alius aliò, ipse ad Palestinæ partes secessit, & apud Cæsaream morabatur, vbi & disputandi in Ecclesia, atq; explanandi diuinas Scripturas ei ab Episcopis iniungebatur officium, & quidem necdum præbyteri sibi ordinatione collata, sicut relatum inuenimus in epistola Alexandri rescribētis Demetrio, post multum tempus hæc ipsa culpanti. Scripsit autem hoc modo: Quod autem addidisti in literis tuis, quia nunquam auditum, aut aliquando factum sit, vt præsentibus Episcopis laici disputent. Nescio quam ob causam tam apertum mendacium asserere volueris, cùm
 consue-

consuetudo hæc sit, vt sicubi inueniantur qui possint fratres instruere in Ecclesia, & consolari populum, ad tractandum semper à sanctis Episcopis inuitentur. Sicut Euelpius à fratre nostro Neone apud Landos, & Paulinus à Celso apud Iconium, & apud Synadam Theodorus ab Attico. Non autem dubium est, quòd & alii plurimi in aliis locis, si qui sint, qui possint opus Dei in verbo & doctrina competenter explere, ad hoc ipsum à sanctis Episcopis inuitentur. Hæc Eusebius: Vbi de Origene legis, raro eruditionis exemplo, honorem illi delatum etiam insolitum, quod improbantibus tamen nonnullis, vides cõtigisse, vt & eius qui id fecisset, egeret defensione: at in quo homine? quem orbis vidit eruditissimum. Nondum presbyterum fuisse constat: maritum autem fuisse non tradit Eusebius, nec ibi de maritis vlla mentio. Qua in re, eam concertationem vides, vt quod Alexander consuetudinis fuisse scribat videlicet, qui factum defendit, ille contra, qui infimulat, nunquam esse aut auditum aut factum audet affirmare, quod is qui fecerat contra tuetur, & audet mendacium appellare. Tota res controuersa est, ex qua nihil statui potest, ad inducendum morem, quod Bucerus contendit: Sed nihil habeo necesse de hoc pluribus agere, postquam integram tibi historiam, suis verbis edidi: facit Bucerus quod muscæ solent,

ἐν τοῖς ἡμῶν σαδισοῖς heret, vt inde exugat, quo reficiatur.

Qui si quid aliquo vno casu prætermissum, con-

R cessum

Nota, ex quibus locis Bucerus argumeta sua ducat.

cessum, remissum legerit, aut more non integro aliquando neglectum. Si quis quod animo leuiori perditus, putauerit indulgendum, si ad populi ingenium temporis causa ferendum: Si quacumque; œconomie ratione, dissimulandum existimauerit hos sue inuentionis locos ducit Bucerus, hos rimatur, scrutatur, inuestigat, ut quod semel accidisse legerit, aut quoquo modo factum fuisse id ita semper & perpetuo licere, semper sic fieri posse, & fieri adeo debere, grauissimè cõtedat. Atque ut ad hanc causam veniam, vota solènia & priuata, quæ summa ratione distinguuntur, oïno cõfundit, & quod in voti priuati violatione, minori cum scádalo cõdonanda legitur: ad solènis voti enervationem, pertrahit violèter. Citat Augustinum de bono viduitatis, quæ egotibi sistam presentem, ut ipse iudices ab inspectione, nec mihi credas referenti, sed oculis tuis. Sic habet Augustinus. Sed quoniã sicut ait Dominus: Non oēs capiunt verbum hoc, quæ potest ergo capere, capiat: quæ se non continet, nubat: quæ non capit, deliberet: quæ aggressa est, perseueret: nulla aduersario detur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In cõiugali quippe vinculo si pudicitia non seruatur, dånatio non timetur, sed in viduali & virginali continetia, excellentia muneris amplioris expetitur: qua expetita & electa, & voti debito oblata, iam non solum capessere nuptias, sed etiã si non nubatur, nubere velle dånabile est. Nam ut hoc demonstraret Apostolus, non ait, cum in deliciis egerint, in Christo nubunt, sed nubere volunt: habentes, inquit dånationem, quoniã primam fidem irritam fecerunt:

Augustinus
Cap. 9.

fecerunt: & si nō nubendo, sed tamen volendo: non quia ipsæ nuptiæ vel etiã taliũ dānandæ indicentur: sed dānatur propositi fraus, dānatur fracta voti fides, dānatur nō susceptio ex bono inferiore, sed ruina ex bono superiore: postremò damnantur tales, nō quia cōiugalē fidē posteriùs inierunt, sed quia cōtinentiæ primā fidem irritam fecerunt. Quod vt breuiter insinuet Apostolus, noluit eos dicere habere dānationē, quæ post amplioris sanctitatis propositũ nubũt, nō quia nō dānentur, sed ne in eis ipsæ nuptiæ damnari putarētur. Sed cū dixisset, nubere volũt, cōtinuo addidit, Habētes dānationē. Et dixit quare, quoniã primā fidē irritā fecerũt, ut volũtatē, quæ à pposito cecidit, appareat esse dānatā, siue subsequatur nuptiæ, siue desint. Proindē qui dicũt taliũ nuptias nō esse nuptias, sed potiùs adulteria, non mihi videntur satis acutè ac diligēter cōsiderare qd dicāt: fallit eos qppe similitudo veritatis. Quia enī cōiugiũ Christi dicũtur eligere, q̄ christiana sanctitate nō nubũt, hinc argumētatur qdā dicētes, si viro suo viuo, quæ alteri nubit adultera est, sicut ipse Domin⁹ in Euāgelio definiuit: viuo ergo christo, cui mors vltra nō dominatur, quæ cōiugium eius elegerat, si homini nubit adultera est. Qui hoc dicũt, acutè quidē mouētur, sed parũ attendunt hanc argumētationem quanta rerum sequatur absurditas. Cum enī laudabiliter etiã viuento viro ex eius consensu cōtinentiam scēmina Christo voueat, iam secundũ istorũ rationem, nulla hoc facere debet,

R ii ne ipsum

Cap. 10.

ne ipsum Christum (quod sentire nefas est) adulterum faciat, cui viuentem viro nubit. Deinde cum primæ nuptiæ melioris sint meriti, quàm secundæ, absit, vt sanctarum viduarum iste sit sensus: vt Christus eis videatur quasi secundus maritus. Ipsum enim habebant & antea, quando viris suis fideliter seruebant subditæ, non carnaliter, sed spiritualiter virum: cui Ecclesia ipsa, cuius membra sunt, coniunx est: quæ fidei, spei, charitatis integritate, non in solis virginibus sanctis, sed etiam in viduis & coniugatis fidelibus, tota virgo est. Vniuersæ quippe Ecclesiæ, cuius ille omnes membra sunt, Apostolus dicit: Aptauit vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Nouit autem ille coniugem virginem sine corruptione foetare, quem in ipsa etiam carne potuit mater sine corruptione procreare: fit autem per hanc minus consideratam opinionem, qua putant lapsarum à sancto proposito foeminarum, si nupserint, non esse coniugia, non paruum malum, vt à maritis separentur vxores, quasi adulteræ sint, non vxores: & cum volunt eas separatas reddere continentia, faciunt maritos earum adulteros viros, cum suis vxoribus viuis, alteras duxerint. Quapropter non possum quidem dicere à proposito meliorem lapsas, si nupserint, foeminas, adulteria esse, non coniugia: sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulteriis esse peiores: si enim, quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem

Hæc scripsit
Augustin⁹,
quædo Ec-
clesia de
hac re nõdū
definierat.

Cap. II.

sionem Christi pertinet, cum membrum eius fidem
 non seruat marito: quanto grauius offenditur, cum
 illi ipsi nõ seruetur fides, in eo quod exigit oblatum,
 * qui non exigerat offerendum? Cum enim quisque * quod
 non reddit, quod non imperio compulsus, sed con-
 silio admonitus vouit: tanto magis fraudati voti au-
 get iniquitatem, quanto minus habuit vouendi ne-
 cessitatem. Hæc ideo disputo, ne arbitreris vel secun-
 das nuptias crimen esse: vel quascunq; nuptias, cum
 sint nuptiæ, malum esse. Non itaq; illas abs te dam-
 natas velis esse, sed spretas. Bonum ergo continentia
 vidualis luculentius decet, cum pro illo vouendo &
 profitendo possunt contemnere foeminae, quod &
 libet & licet. Sed post voti professionem perseueran-
 ter frænandum & vincendum est quod libet, quia
 iam non licet. Hæc Augustinus, in quo perpen-
 dendo, sententiam agnosces hominis christianè eru-
 diti, qui nec excussæ causæ *anglicanæ* præterit, nec de re
 & causa aliter sentit, quàm vt illi cum cæteris conue-
 niat orthodoxis. Nuptias post votum definit non
 licere, imò qui vouerunt, eos velle modò nubere, ex
 Pauli sensu quem citat, putat esse damnabile, & con-
 cludit iis verbis: Post voti professionem, perseueran-
 ter frenandum & vincendum est, quod libet, quia
 iam non licet. Nihil audis de te Bucere, & coniugio
 tuo illicito, si qua est autoritas Augustini? Tu verò
 ad hæc tam claras viri sancti & docti voces, surdus, ad
 subtiliorem eiusdem disquisitionem prouocas: nèpe
 R iii enim

enim, ne nuptias dānare videretur Augustinus, impro-
 probato videlicet nuptiarum nomine, in iis qui post
 votum contraxerunt, & eiusmodi appellatione in-
 ducta, quæ tales coitiones esse adulteria significaret,
 sic ait, non damnari nuptias ipsas, in iis qui vouerūt,
 quum sint natura ipsa sanctæ, sed damnari volunta-
 tem contrahentiū, nec esse concubitus in iis nuptiis
 adulteria, sed adulteriis peiores, vt si lege Iulia de adul-
 teriis tecum Bucere eo nomine ageretur, quod post
 post votum Deo oblatum cū ea quam tenes, vt con-
 iugem cohabitares: paratam haberes ex Augustino
 defensionem, qua alieno nomine notatū crimen &
 in formulam redactum accusatoriam verbis minus
 propriis, communi reorum beneficio eluderet, cui
 tamē tibi ex Augustino sic esset allegandū: Non est
 hoc quod obiicis adulteriū, sed adulterio peius, quasi
 furti infimulatus, sic se tueatur: Non est furtū quod
 obiicis, sed sacrilegium. Et si de nuptiis agatur tuis,
 quas quis minus subtiliter damnandas dixerit, tu de-
 fendas ex Augustino non damnari nuptias, sed te &
 voluntatem tuam, qui re per se bona, sis malè
 abusus. Cæterùm quid hoc ad causam, qua quæritur,
 an liceat? an permittendum? concedendum? quod
 ipse verbis vrget & factis? in quo si Augustinus ad
 nos è cœlo demitteretur, vt te auctoritate sua, fran-
 geret, veritatem firmaret, haud posset sanè clariori-
 bus, apertionibus, & sonantibus magis ac significan-
 tibus verbis effari veritatem dogmatis in hac causa,
 quam

Vide quo-
 modo nup-
 tias suas de-
 fendit Buce-
 rus sentētia
 Augustini.

quàm istis fecit, quæ caput vndecimum claudunt, quæ iterum repetam, bis antea recitata. Post voti professionem perseveranter frænandum & vincendum est, quod libet, quia iam non licet. Audis frænorum, audis vinculorum in metaphora mentionem, & eorum quasi perpetuam per perseverantiam iniectionem notatam, ne liceat à voto matrimonium petere. At permittit aliquando Cy-

Cyprianus.

prianus à voto nuptias: permittit quidem voto privato obnoxiiis, vt in malorum angustiis, quod minus erat, dissimularet bonus pater & pastor pius: quod vt tibi concedam, an grauius in te esse vllum testimonium potest, quo doceatur non licere id, quod tu defendis? Enimuerò Bucere quod rarò permiffum est quibusdam, de quibus quales vsquequaque fuerant, haud constat aperte, inde tu argumenta petis, vt licita probes, quæ aliquando sunt permiffa aliquibus, nunquam remiffa omnibus? Quod datum est aliquando paruulis, quod permiffum rudibus, quod in angustiis malorum toleratum, inde tu nobis Canones conficiendos dices Ecclesiarum instaurator & repurgator, vt conculcatis iustæ & feuerioris ac syncerioris disciplinæ regulis, extraordinarias censuras recipiamus, quas à patribus piis hominum & temporum iniquitate expressas verius quàm libero iudicio editas liceat perspicere? Nemo Bucere in te feuerius loquitur, quam Epiphanius, quem ipse me
non

Quales Canones conficit nobis Bucerus, Ecclesiarum repugnantor.

Epiphanius
contra Apo-
stolicos.

non repugnante, fateris virum Dei. At hinc idem fa-
teor, distinctione inter *κρίμα* & *κατάκριμα* adhibita, ex-
tremè perditos subleuare conatur potius permisso
coniugii vsu, quàm vt occultis iaculis, quotidie fau-
cientur: quibus verbis verecundè exprimit, profusam
& perditam paucorum libidinem, seueritatis remis-
sione (si ita res tulerit) quoquo modo infringendam
& comprimendam. Quod vt sit in œconomia non
improbandum, videlicet quò maius malum vite-
tur, & in vno aliquo aut quibusdam dissimulandum,
quod aliter corrigere non datur: non video tamen,
quomodo hinc euincat Bucerus, quod ad status cau-
sam conducere videatur, vt quod in perditæ & de-
ploratæ nequitia hominibus toleratur, in commu-
nem siue libertatis siue licentiæ legem, afferatur, quæ
est propria mihi cum Bucero contentio, vt necesse
non habeam, aut patrum improbare extraordinaria
facta, aut quod aliquando factum, aut ab aliquo vno
aut altero permiffum, quòdve benigniori interpre-
tatione ad expediendas malorum angustias, pio ani-
mi proposito excogitatum fuerit, id ad veri, iusti,
æqui, liciti, ratione, fatear respondere, maximè quum
Bucerus distinctionem votorum reiiciat, qua, quæ
videntur inter se collidere, dissoluerentur. Etsi enim
concessero vtriusque voti, siue priuati, siue solennis,
eandem apud Deum rationem esse, quod est tamen
secus, sed si eam contentionem remisero, vt quem-
admodum christianus iniuratus, perinde vt iuratus
oblige-

obligetur, sic solenne à priuato voto, non discrepet: est tamen profectò quod interfit apud homines, vt Ecclesiæ preces & vota, quæ in omni voto solenni adhibentur, non videantur à Deo sic neglecta, vt qui votum Deo apud Ecclesiam obtulerit, eadem Ecclesia iudice vtatur, quo se ab omni culpa, siue quæ à crapula, siue quæ ab ocio contracta sit absoluto, profusæ & effrenatæ libidinis impotentiã, Deo imputet, qui nõ dedit donũ, qui voto oblato non adfuit, qui vouentis & Ecclesiæ preces reiecit, etsi Buceri somnium audimus, qui suum decretum circumscripserit certis quibusdã electis, inter quos hic, de quo agitur, non sit numeratus, cui Deus etiam si velit (non potest autem velle contrã quã decreuerat) haud possit opitulari: cuiusmodi profectò absurditates, hæc doctrina parit, quam Bucerus tanto supercilio inuehere conatur. Tum autẽ quæ est hominis impudẽtia, ipsos haud veretur citare Canones, idq; in margine seorsum annotatos, quasi causam suam adiuuent, quorum Canonum qui citantur ex 23. distinct. in cap. Quidam, non reperio, cæteros addam, etiam totum illud (nuptiarum ex Augustino, quem suprã habes, extraxerat Gratianus, decretorum contexendorum author) sed ne quid desideres, omnia subiiciam. Nuptiarum bonũ semper quidem bonum est: quod bonum semper in populo Dei fuit: sed aliquando fuit legis obsequium: nunc est infirmitatis remedium: in quibusdam verò hu-

S manitatis

Causa 27.
questione 2.

manitatis solatium : filiorum quippe procreationi operã dare , nõ canino more per vsum promiscuum foeminarum, sed honesto ordine coniugali: nunc est in homine probandus affectus: & ipsum tamen laudabiliùs transcēdit & vincit cœlestia cogitãs * animo christianus: sed quoniam sicut ait Dominus: Non omnes capiunt verbum hoc: qui potest ergo capere, capiat: quæ se non continet, nubat: quæ non cœpit, * aggressa deliberet: quæ * egressa est, perseueret: nulla aduersario detur occasio: nulla Christo subtrahatur oblatio. * con In coniugali quippe vinculo, si pudicitia * non seruetur, damnatio non timetur: sed in virginali, & in viduali, continētia, excellētia muneris amplioris expetit: qua expetita & electa & * voto debito * oblato, * voti * oblata iam non solùm capeffere nuptias: sed etiam si non * nubatur * nubant, nubere velle damnabile est. Nam vt hoc * non ait demonstraret Apostolus * ait: * Non cùm in deliciis * egerint * degerint, nubunt in Christo, sed nubere volunt: habentes (inquit) damnationem, quoniã primam fidem irritam fecerunt: & si non nubendo, tamen volendo: non quia ipsæ nuptiæ, vel etiam talium damnandæ * iudicantur, sed damnatur propositi fraus: * fracta damnatur voti * fracti fides: damnatur non solùm susceptio à bono inferiori, sed ruina ex bono superiori: postremò damnantur tales, nõ quia coniugale fidē posteriùs inierūt: sed quia continentiaē fidē primã irritã fecerunt: quod vt breuiter insinuaret Apostolus: noluit dicere, eas habere dānationē, quæ post amplioris

amplioris propositū sanctitatis, nubunt: nō quia non
 *damnantur, sed ne in eis ipsæ nuptiæ dānari puta-
 rentur: sed cū dixisset, nubere volūt: cōtinuo addidit,
 damnationē habētes, & dixit quare: quoniā priorem
 fidē irritā fecerūt, vt volūtas quæ à proposito cecidit,
 appareat esse dānanda, siue subsequatur nuptiæ, siue
 desint. Proinde, q̄ dicūt taliū nuptias, nō esse nuptias,
 sed potiūs adulteria: nō mihi vidētur satis acutē ac di-
 ligenter cōsiderare quid dicant: fallit quippe eos simi-
 litudo veritatis: quia enim Christi coniugiū dicuntur
 eligere, quæ christiana sanctitate nō incūbunt: hinc
 argumētantur quidā dicētes: Si viro suo viuo quē al-
 teri nubit, adultera est: sicut Dominus ipse in Euāge-
 lio definiuit, viuit autē Christus, cui mors vltra non
 dominabitur: quæ ergo coniugiū eius elegit, si homi-
 nū nubat, adultera est. Qui hoc dicūt, acutē mouētur
 quidem: sed parū attendunt hanc argumentationē,
 quanta rerum sequatur absurditas: cum enim lauda-
 biliter, etiā viuēte viro, ex eius consensu continentia
 scēmina Christo voueat, iā secundū istorū rationem
 nulla hoc facere debebat, ne ipse Christus (quod con-
 sentire nefas est) adulteriū faciat: cui viuente viro nu-
 bit. Deīde cū primæ nuptiæ melioris sint meriti, q̄ se-
 cūdæ, absit vt sanctarū viduarū sit iste sensus, vt Chri-
 stus eis videatur quasi secūd° marit°: ipsū enī habebāt
 etiā antea, quādo viris suis fideliter subditę seruibāt,
 non carnaliter, sed spiritualiter, virū, cui Ecclesia ipsa,
 cuius mēbra sunt, cōiunx est, quę fidei, spei, charitatis

*damnetur

S ii inte-

integritate non solum in virginibus sacris, sed etiam in coniugatis fidelibus & viduis tota virgo est, vniuersæ quippe Ecclesiæ, cuius omnia mēbra illa sunt, Apostolus dicit: Aptauit vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Nouit autem ille virginem coniugem sine corruptione sc̄etare: quem in ipsa etiā carne potuit mater sine corruptione procreare: fit autem per hanc minùs consideratam opinionem, qua putant lapsarum à sancto proposito sc̄eminarum, si nupserint nō esse coniugia, non paruum malum, vt à maritis separentur vxores quasi adulteræ sint, non vxores: & cū volunt illas separatas reddere continentia, faciunt maritos earum adulteros veros, cū suis vxorib⁹ viuis, alteras ducūt. Quapropter nō possum dicere quidē à proposito meliori lapsas, si nupserint, sc̄eminas, adulteria esse nō cōiugia, sed planè nō dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouentur Deo, adulteriis esse peiores: si enim (quod nullo modo dubitādū est) ad offensioē Christi pertinet, cū mēbrū eius fidē nō seruat marito quanto grauius offenditur ipse Deus, cū illi ipsi non seruat fides in eo, quod exigit oblatū, quod nō exegerat offerendū: cū enim quisq; nō reddat quod nō imperio compulsus, sed consilio commonitus vouit, tantò magis fraudati voti auget iniquitatem, quantò minus habuit vouendi necessitatem.

Idem Gelasius eadem causa & q.

DE viduis sub nulla benedictione velandis superioris